

ПРАВО НА САМОГУБСТВО ЯК СКЛАДОВА ПРАВА НА ЖИТТЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Моткова Ольга Дем'янівна

Студентка 3 курсу юридичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка

Науковий керівник:

Сінькевич О. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права

юридичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка

Традиційно «право на життя» трактується як право на збереження життя та право на розпорядження власним життям. У сучасному конституційно-правовому та приватно-правовому розумінні право на життя розглядається як особисте немайнове право фізичної особи, що виникає з приводу особистого нематеріального блага, яким є життя кожної людини.

Сучасні коментарі до ст. 27 Конституції України, роз'яснюючи поняття права на життя, вказують на те, що його зміст різниться у різних державах. Для держав, де смертна кара як засіб покарання скасована, право на життя означає, що жодна людина за будь-які вчинки не може бути позбавлена життя навіть державою, тобто мова йдеться про так зване абсолютне право на життя. У тих державах, де існують різні режими збереження смертної кари (застосування смертної кари, застосування смертної кари як виняток, відмова від застосування смертної кари на практиці), під правом на життя розуміється те, що жодна людина не може бути позбавлена життя свавільно, без відповідної правової процедури. Це так зване відносне право на життя.

На думку фахівців з проблем конституційного права зміст наведеної статті Конституції України свідчить про те, що у вітчизняному законодавстві діє принцип не абсолютного, а відносного права на життя: «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Однак зі змісту ч. 2 ст. 281 ЦК можна зрозуміти, що мова йдеться про абсолютне право на життя: «Фізична особа не може бути позбавлена життя». Вважатимемо, що галузеву природу права на життя потрібно визначати з урахуванням того, якою галуззю права регулюються відносини, зміст яких складає зазначене право. Таким чином, виникає

необхідність об'єднати механізм правового регулювання в контексті конституційного та цивільного права та виробити єдиний уніфікований підхід.

Право на життя апоріє в себе «право на народження» та «право на смерть».

В контексті традиційного розуміння права на життя будемо вважати, що «право на розпорядження життям» реалізується шляхом наявності можливості піддавати власне життя значному ризику і вирішувати питання про його припинення.

Фактично, припинення життя за власним бажанням можливе лише у трьох випадках: відмова від лікування, застосування евтаназії та вчинення самогубства.

Далі мова йтиме про «право на самогубство» як реалізацію «права на смерть». Самогубство (суїцид) — свідоме самостійне позбавлення себе життя, спричинене своєю безпосередньою, умисною і бажаною дією. Людина навчилася позбавляти себе життя задовго до того, як винайшла колесо і підкорила вогонь, - перші випадки суїциду відносяться ще до доісторичних часів. Там, де умови існування були особливо суворі, самогубство перетворилося практично на норму поведінки.

Інтереси держави, що розвивалася, вимагали все більшого обмеження приватної свободи, а самогубство в Стародавній Греції навіть санкціонувалося владою. Засудженим злочинцям там "пропонувалось" накласти на себе руки: у містах Еллади були особливі запаси отрути для тих, хто бажав покінчити з собою і міг обґрунтувати свій намір перед ареопагом - органом судової влади.

У середньовічній Росії самогубців не шанували. Тих, хто покінчив із собою, прирівнювали до таких, що померли із власної необережності, їх не відспівували і не ховали в освяченій землі, але й не переслідували за світським законом до тих пір, поки Петро I не оголосив суїцид державним злочином.

Вісімнадцяте сторіччя в Європі завершилося визнанням гідності людини і її права на життя. Але чи є це право одночасно обов'язком? У жодній конституції та декларації прав людини цього не затверджувалося. Саме тому самогубство поступово почали викреслювати зі списку кримінальних злочинів.

У багатьох державах доведення до самогубства карається законом. В українському законодавстві це питання розглядається в ст. 120 Кримінального кодексу. На сьогодні право людини на позбавлення себе життя на законодавчому рівні не закріплене в жодній країні світу, щоправда декілька таких випадків мали місце в історії.

Будь-яке особисте право людини здатне функціонувати на достойному рівні, якщо: по-перше, воно є нормативно закріпленим; по-друге, механізм реалізації цього права прописано у законі; по-третє, передбачена відповідальність за порушення цього права іншими особами. Зважаючи на обсяг поняття «право на самогубство», було б абсурдно пропонувати нормативно закріпити механізм реалізації вказаного права людини та відповідальність за його порушення іншими особами.

Таким чином, «право на самогубство» як особисте невід'ємне право людини має обмежений (теоретичний) характер (в контексті його реалізації та відповідальності за його порушення) та є складовою права на життя (у широкому його розумінні).

Беручи до уваги, що за роки незалежності Україна зробила великий крок на шляху демократизації національного законодавства, соматичні права людини (тобто такі, що стосуються життя та смерті), мають бути нормативно закріплені у спеціалізованих нормативно-правових актах.